

УДК 634.8+633.2

Смцев В.І.

*доктор економічних наук, доцент,
Національний університет харчових технологій*

Смцева І.В.

*аспірант,
Національний університет харчових технологій*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИНОГРАДАРСТВА В УКРАЇНІ

KEY PROBLEMS OF COMPETITIVENESS IN THE VITICULTURE OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сучасний стан галузі виноградарства України, визначено позитивні та негативні тенденції її функціонування, виділено основні проблеми розвитку галузі. З'ясовано, що в країні залишилося лише біля 50 тис. га виноградників, причому основне скорочення площ відбулося у сільськогосподарських підприємствах. Не дивлячись на зростання урожайності і валового збору винограду, рівень забезпечення цим продуктом залишається у 6–8 разів менше за науково обґрунтовану норму. Половина столового винограду, що споживається, має імпортне походження. Визначено, що вирощування столового винограду має значну перспективу, тому що його виробництво характеризується високою рентабельністю, а ринок має значну ємність. Надано рекомендації щодо пріоритетних напрямків розвитку та підвищення економічної ефективності діяльності підприємств галузі.

Ключові слова: виноградарство, конкурентоспроможність, конкурентоформуюче середовище, державна підтримка, напрямки розвитку.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено современное состояние отрасли виноградарства в Украине, определены положительные и негативные тенденции ее функционирования, выделены основные проблемы развития отрасли. Выяснено, что в стране осталось лишь 50 тыс. га виноградников, причем основное сокращение площадей произошло в сельскохозяйственных предприятиях. Несмотря на рост урожайности и валового сбора винограда, уровень обеспечения этим продуктом населения остается в 6–8 раз меньше научно обоснованной нормы. Половина столового винограда, который потребляется в стране, имеет импортное происхождение. Определено, что возделывание столового винограда имеет значительную перспективу, потому что его производство характеризуется высокой рентабельностью, а рынок имеет значительную емкость. Предоставлены рекомендации относительно приоритетных направлений развития и повышения экономической эффективности деятельности предприятий отрасли.

Ключевые слова: виноградарство, конкурентоспособность, конкурентоформирующая среда, государственная поддержка, направления развития.

ANNOTATION

The modern state of viticulture of Ukraine, altogether with the positive and negative trends of its functioning are considered in the article, and the main problems of the industry highlighted. It is stated that there are only about 50 thousand hectares of vineyards left, and the major drop is in the area of agricultural enterprises. Despite the increase in crop yield and gross harvest level, the product is in 6–8 times less in than required by science-based standards. Half of table grapes consumed is imported. It is determined that the cultivation of table grapes has great perspectives because its production is characterized by high profitability and the market has a large capacity. The recommendations on the priority areas for development and improvements of the economic efficiency of the industry are listed.

Keywords: viticulture, competitiveness, competitive environment, government support, directions for the development.

Постановка проблеми. Виноградарство, історія якого на території нашої країни розпочалася 2,5 тис. років тому, завжди було важливим видом економічної діяльності в Україні. Однак після окупації та втрати АР Крим в Україні залишилось 49 тис. га виноградників, а якщо врахувати гібриди, проріджені та старі насадження, то якісний виноматеріал отримують з площі приблизно 40 тис. га (у 1990 р. Україна мала 176 тис. га виноградників). У порівнянні з 1,1 млн. га в Іспанії, 840 тис. га – у Франції, 810 тис. га – в Італії обсяги незначні.

До неспроможності вітчизняних виноградарських господарств ефективно працювати в існуючих жорстких умовах конкурентоформуючого середовища призвела незбалансована політика держави. Саме тому питання розвитку галузі виноградарства та підвищення ефективності діяльності господарств галузі як важливої складової вітчизняного АПК є дуже актуальним і потребує постійної дослідницької уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні проблеми виноградарства розглядалися у працях Б.В. Буркинського, І.М. Агеєвої, А.М. Авідзби, А.А. Бревнова, О.М. Гаркуши, В.І. Іванченко, І.Г. Матчиної [2], Ю. Мокеевої, В. Осипова, Н.А. Сілецької, Н.І. Соловйової, Ю.В. Тінтулова С.Г. Черемісіної та інших вітчизняних науковців [1–5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим проблеми розвитку галузі виноградарства в умовах динамічних змін конкурентного середовища та економічної ситуації в світі та країні стали ще більш гострими і свідчать про необхідність проведення подальших досліджень з пошуку шляхів вирішення проблем, які стримують розвиток цього суб'єкту господарської діяльності.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану та умов функціонування господарств, що займаються виноградарством, визначенні основних проблем їх функціонування та пріоритетні напрямки розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна має географічну зону, сприятливу для розвитку вирощування як європейських, так і автохтонних сортів винограду, яких ніде в світі більше немає. При цьому виноградарство Укра-

їни базується на прекрасних історичних традиціях, досягненнях наукових закладів, генетичній пам'яті мешканців півдня країни.

За всю історію існування галузь виноградарства України переживала періоди розквіту й занепаду. З даних таблиці 1 випливає, що найбільші за останні 100 років площі виноградників в Україні були у 1960 р. Нині площа виноградників скоротилася майже у вісім разів (із 397,0 тис. га до 49,0 тис. га) проти 1960 р. і продовжує зменшуватися. При цьому починаючи з 2000 р. темпи скорочення загальних площ виноградників зростали: у 2009 р. вони склали 1,7%, у 2010 р. – 4,7%, у 2011 р. – 20,6%. І в останні роки ця тенденція прискорила.

Для підтримки та державного регулювання діяльності вітчизняного виноградарства в країні було прийнято ряд нормативних актів: Закон України «Про виноград та виноградне вино» від 16.06.2005 р. № 2662-IV, Закон України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» від 09.04.1999 р. № 587-XIV, Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства до 2025 р. тощо [6]. Однак економічний аналіз стану виноградарства показує, що, незважаючи на спроби держави підтримати цю галузь, в Україні протягом останніх років так і не подолані негативні тенденції її розвитку. Так за останні два роки площі виноградників у плодоносному віці зменшилися майже на 35%: з 67 тис. га у 2013 р. до 44 тис. га у 2014 р. (табл. 1). Особливо помітне скорочення площ відбулося у сільськогосподарських підприємствах, де вони у 2014 р. скоротилися на 41,9% у порівнянні з 2013 р. Площа виноградників у господарствах населення зменшилися у 2014 р. на 3,1%.

Відповідно, майже у два рази проти 1990 р. зменшився і валовий збір винограду у 2014 р. В той же час, як свідчать результати дослідження, материкова Україна має можливість забезпечити задоволення власних потреб у винограді, однак лише за умови, що держава знайде фінансові ресурси для щорічної підтримки розвитку виноградарства. Експерти визначають, що для того щоб вийти з кризового стану галузі

винаградарства, потрібно щорічно висаджувати біля 20 тис. саджанців на площі 8 тис. га. Проте на протязі останніх десяти років площа висаджування складала 3-4,5 тис. га виноградників на рік. Більш того, з результатів проведеного аналізу також випливає, що в останні три роки посадкові кампанії (закладки нових виноградників) були практично зупинені. Так, у 2012 р. було закладено всього 900 га, у 2013 р. – 600 га, а у 2014 р. – близько 150 га [5; 9]. Тобто зниження розмірів закладок склало 97% у порівнянні з можливостями та потребами галузі. Для порівняння, у 2007 р. показник закладки нових виноградників досягав 5 800 га, у 2008 – 5 100 га. У середньому, навіть у часи загострення економічних проблем, висаджувалось 3000–3500 га/рік. Таким чином, оновлення сировинної бази виноробної галузі скоротилось за останні 14 років мінімум у сім разів. З цього можна зробити висновок, що на сьогоднішній день ситуація у виноградарстві країни склалася критична.

Однією з основних причин теперішнього критичного стану виноградарства є те, що галузь практично втратила істотні обсяги державної підтримки за рахунок збору на розвиток виноградарства, садівництва й хмільництва. Так, якщо у 2010 р. на підтримку цих галузей було виплачено майже 413 млн. грн., то у 2014 р. – лише 43,9 млн., а у 2015 р. ця підтримка була повністю скасована [5].

В результаті при відсутності державної підтримки за рахунок збору на розвиток виноградарства, садівництва й хмільництва попит на посадковий матеріал для закладки нових виноградників різко знизився. Як наслідок, якщо виноградні розсадники України у 2014 р. ще виробили принаймні 4,5 млн. шт. щеплених виноградних саджанців, то обсяг їх продукції у 2015 р. навряд чи сягне 1 млн. шт. Все це може призвести до втрати останніх розплідників саджанців винограду. Сьогодні працює лише два розплідники – «Придунайський» та агрофірма «Білозерський», хоча свого часу в країні функціонувало декілька десятків розплідників. Для того щоб відновити селекцію та

Таблиця 1
Динаміка площі вирощування, урожайності та обсягів валового збору винограду в Україні [8]

Рік	Площа виноградників, тис. га, у т. ч		Урожайність, т/га	Валовий збір винограду	
	загальна	у плодоносному віці		тис. т	до попереднього року, %
1960	397	114,8	3,43	423	-
1990	176	149,3	5,83	836,0	457,0
1995	155	143	3,32	457	54,67
2000	109,6	99,4	5,17	514,0	112,47
2005	96	81	5,49	443,0	118,45
2010	87	68	5,05	408	119,60
2011	84	69	7,55	522	128,1
2012	78	68	6,72	456	88,3
2013	75	67	8,58	575	126,4
2014	49	44	9,86	436	76,2

діяльність таких розплідників, будуть потрібні десятиліття [9].

Наслідком цих тенденцій є й те, що в Україні фактично відсутня практика районування сортів. Винороби мають право вирощувати всі сорти, внесені до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні [8]. Крім того, оскільки ці розсадники орієнтувалися у своїй діяльності на великого товаровиробника, а той, у свою чергу, на потреби і запити переробних підприємств, то це віддзеркалює ще одну з проблем українського виноградарства: існування нерівних умов для учасників ринку та домінування на ньому великих виробників. На сьогоднішній день невеликі й середні виноградарські господарства стають нерентабельними. Тому ситуація, що склалася на сьогодні в галузі, може призвести до того, що виноградарі взагалі можуть відмовитися від своєї діяльності як виду бізнесу. Тобто мова йде про потенційну загрозу втрати галузі виноградарства в Україні, яка є сировинною базою галузі виноробства, для відновлення якої будуть потрібні роки й величезні капіталовкладення.

Негативно на тенденції розвитку та сучасний стан виноградарства відзначилось і те, що в умовах планової економіки існувала практика, коли основним напрямом розвитку виноградарських господарств було екстенсивне збільшення масштабів виробництва. При цьому виноградники закладалися з урахуванням можливості застосування при обслуговуванні насаджень універсальної сільгосптехніки. Тому закладка виноградників проводилася з застосуванням широкорядної системи насаджень. Однак після 10–15 років експлуатації таких виноградників їх зрідженість досягає 50% і більше, особливо за умов застосування механізованого міжкучового обробітку. Внаслідок цього в багатьох виноградарських підприємствах експлуатуються зріджені виноградники віком понад 20 років і зовсім відсутні молоді насадження. Виходячи з цього, можна спрогнозувати майбутню тенденцію до зменшення площі плодоносних насаджень, що також свідчить про наявність критичних негативних структурних змін та кризи в галузі [1; 10].

В протилежність вітчизняним підходам розширення площ під виноградом країни з ринковою економікою обрали інший шлях розвитку

виноградарства шляхом створення спеціалізованих, малогабаритних, високоекономічних тракторів і машин для обробки загущених насаджень. Термін амортизації таких виноградників складає 20–25 років і більше.

Також дуже важливим для галузі залишається питання права власності на землю. В інших країнах ця проблема вирішується перш за все такими формами, як продаж землі або її приватизація. В Україні використовується форма довгострокової оренди землі, і з огляду на розмір податку на землю багатьох виноградарів ця модель могла б цілком влаштувати. Проте в умовах політичної та економічної нестабільності в Україні для вітчизняних власників виноградників орендні відносини пов'язані з високим ризиком, що значно послаблює стимули для інвестування розвитку виноградарства. Крім проблеми із залученням інвестицій, без яких оновлення та збільшення обсягів насаджень, а також закупівля якісного посадкового матеріалу ускладнені, існує й проблема іншого роду. Так, вартість закладки 1 га винограднику та догляду за ним до вступу в повне плодоношення надзвичайно висока (капіталовкладення в розрахунку на 1 га складають 220–260 тис. грн.), а гроші, що були витрачені на нові посадки, повертаються в середньому через 8–10 років [5; 10]. При цьому кредитування за рахунок банківських ресурсів, можливо, і стало б вирішенням проблеми визначення джерел інвестицій, однак земля в Україні не може бути предметом застави, а отримати кредит під орендовану землю в принципі неможливо.

Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок що основними причинами недостатньої закладки нових виноградників порівняно з обсягами списання насаджень є: правова невирішеність земельних відносин; негативні очікування виробників відносно рівня компенсації витрат в умовах економічної кризи; відсутність або недостатність власних і кредитних коштів в умовах припинення надходжень коштів з державного бюджету для закладки нових виноградників тощо.

Проведені дослідження свідчать, що 98% площ великих промислових виноградників, які залишилися в Україні, зосереджені в Одеській, Херсонській, Миколаївській, Закарпатській областях. В цих областях у 2014 р. було ви-

Таблиця 2

Географічна структура розміщення площ виноградників в Україні [8]

Область України	Загальна площа, тис. га	Питома вага області, %	Виробництво винограду, тис. т	Питома вага області, %
Одеська	31,67	64,6	263,7	60,54
Херсонська	6,5	13,27	54,0	12,4
Миколаївська	6,5	13,27	51,8	11,9
Закарпатська	4,2	8,58	29,0	6,67
Запорізька	0,66	1,35	6,5	1,5
Дніпропетровська	0,57	1,17	5,6	1,3
Разом в Україні	49	100,0	435,6	100,0

блено 91,4% від загального обсягу виробництва винограду (табл. 2).

Виноградарським лідером України залишається Одеська область, де у 2014 р. було вироблено більше 60% вітчизняного винограду. При цьому треба відмітити, що починаючи з 2000 р., незважаючи на скорочення площ виноградників, у тому числі і тих, що знаходяться у плодоносному віці, намітилася тенденція до збільшення валового збору винограду за рахунок підвищення урожайності, яка у 2014 р. склала 98,6 ц/га і проти 1960 р. зросла майже у три рази (табл. 3). В той же час резерви зростання урожайності ще не вичерпані повністю – потенціал урожайності основних сортів винограду на півдні України використовується на 25–40% у порівнянні з потенційно можливою (потенціал деяких сортів може досягати 250–350 ц/га) і значно коливається в окремі роки. На рівень урожайності виноградників в Україні впливає висока зрідженість (22% від загальної площі), недосконале розміщення і старіння насаджень, примерзання лози та недостатня площа зрошення. Так, виноградники на півдні України страждають від посухи в середньому п'ять-шість років з кожних десяти. На даний час лише близько 20% загальної площі насаджень є зрошуваними.

Треба також відзначити, що за період з 1990 по 2014 р. у два рази (до 44,7%) зросла питома вага господарств населення у виробництві винограду. При цьому урожайність винограду в господарствах населення була у два й більше разів вище, ніж в сільгоспідприємствах, які займаються виноградарством. З цього можна зробити висновок, що приватні та фермерські господарства, що спеціалізуються на виробництві винограду, можуть бути ефективною формою організації виробництва винограду. Однак заснування

та розвиток фермерських господарств в галузі стримується високою капіталоемністю закладки сучасного винограднику, довготривалістю окупності інвестицій та несприятливою ціновою політикою на ринку винограду, яку проводять переробні підприємства, створюючи штучну монополію.

В цих умовах вітчизняне виноградарство, як галузь сільського господарства, що займається вирощуванням винограду, існує та розвивається головним чином відповідно до потреб та запитів виноробної галузі. Хоча питома вага винограду, який був поставлений на переробні підприємства у 2014 р., зменшилась проти 1990 р. на 43%, і на сьогоднішній день тільки половина врожаю поступає на виноробні підприємства (табл. 3).

Саме під впливом попиту переробних підприємств сформувалась і підтримується структура насаджень винограду в Україні. Так, близько 89% площ виноградників зайняті технічними сортами і лише 11% – столовими. При цьому в групі технічних сортів 47% займають класичні європейські сорти для виробництва високоякісних шампанських, марочних, десертних і столових вин, серед яких Аліготе – 13,1% від загального обсягу переробленого винограду, Шардоне – 10,8%, Каберне Совіньйон – 9,3%, Мускат (білий, рожевий, Оттонель тощо) – 7,7%, Совіньйон – 6,9%, Рислінг – 5,7%, Ркацителі – 5,5% відповідно. При цьому кількість технічних сортів, які займають площу більше 1 тис. га, налічують 14 найменувань, від 500 до 1000 га – 9, від 100 до 500 га – 11. Інші 79 сортів займають площу менш ніж 100 га. Крім того, 9,3% займають гібридні сорти, а 5,2% – суміші сортів. Недостатньою є кількість шампанських сортів (Шардоне, Піно), червоних та аборигенних сортів [8–10].

Таблиця 3

Основні показники функціонування галузі виноградарства в Україні [8]

	1990	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2014 % до 1990
Виробництво винограду, всього, у т. ч.	835,7	513,8	442,6	407,9	521,9	456,0	575,4	435,6	52,13
сільськогосподарськими підприємствами, тис.	665	360	258	260	337	293	384	241	36,24
питома вага у загальному виробництві, %	79,5	70	57,6	61,7	62,3	61,8	63,4	51,6	64,83
господарства населення, тис. т	171	154	185	148	185	163	191	195	114,1
питома вага у загальному виробництві, %	20,5	30,0	41,8	36,3	36,1	35,8	33,2	44,7	218,1
Урожайність, ц/га	58,3	51,7	54,9	60,3	75,5	67,2	85,8	98,6	169,13
Надійшло на переробні підприємства, % від урожаю	96,4	68,4	34,8	29,6	43,8	38,9	50,7	54,5	56,5
Виробництво винограду на 1 особу, кг	16	10	9	9	10	10	13	10	62,5
Рівень рентабельності виробництва у сільськогосподарських підприємствах, %	71,7	62,7	31,7	91,6	57,1	72,6	101,7	61,0	85,9

У цих умовах актуальним залишається питання не тільки розширення площ під виноградом, а й оптимізації сортової структури насаджень. Проте якщо, наприклад, французькі селекціонери десятиліттями концентрують свої зусилля на створенні клонів європейських сортів винограду, що нагромаджують максимальну кількість цукрів і фенольних речовин з урахуванням скорочення кількості теплих днів у період дозрівання, то українські селекціонери багато років працюють над створенням нових комплексностійких сортів винограду, стійких до оїдиуму, мільдю, філоксери й заморозків, тому якість більшої кількості «відносно комплексностійких» вітчизняних сортів винограду придатні в основному для виробництва міцних або десертних сортів вин, підвищена цукристість яких приховує їхні смакові недоліки.

На відміну від технічного столовий виноград в Україні входить до числа п'яти найбільш затребуваних споживачами фруктів та ягід і знаходиться поряд з яблуками, річне споживання яких складає 450 тис. т, цитрусовими – 420 тис. т, бананами – 215 тис. т і грушами – 75 тис. т. Однак споживання столового винограду й продукції з нього залишається на дуже низькому рівні.

Таблиця 4

**Динаміка виробництва
столового винограду в Україні [8; 10]**

	Загальна площа насаджень, тис. га	Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т
2011	10,3	8,5	55,1	76,8
2012	9,3	8,1	56,5	45,9
2013	9,2	8,2	71,8	54,1
2014	9,1	8,1	73,4	59,5

За оцінками експертів, обсяг ринку столового винограду в Україні в цінах виробника й імпортерів складає біля \$85 млн., а у роздрібних цінах – на 60–70% більше, тобто біля 3–3,5 млрд. грн. В той же час у 2014 р. було вироблено лише 1,4 кг/рік на душу населення – тобто у вісім з половиною раз менше норми (табл. 4). Пропозиції вітчизняного столового винограду значно нижче попиту на нього, тому близько половини обсягів його споживання задовольняється за рахунок імпорту. Так, у 2014/2015 МР в країну було імпортовано столового винограду на суму \$18,8 млн. Найбільші постачальники: Туреччина (82%), Польща (7%), Молдова (3%), Італія (2%). Частка цих країн склала 94% імпорту столового винограду. Однак, незважаючи на значні обсяги імпорту столового винограду, споживання його населенням склало лише 2,4 кг/рік, при тому, що фізіологічна норма складає 8–10 кг.

Треба відзначити, що у Програмі розвитку виноградарства й виноробства в Україні до 2025 р. визначено завдання: «...Довести обсяг споживання населенням у 2025 р. столового винограду вітчизняного виробництва до 5,2 кг/рік на душу населення» [6]. Однак навіть через 10 років, за умов успішного виконання цієї Програми, науково обґрунтована норма споживання цього продукту не буде забезпечена й наполовину.

При цьому, як свідчать результати досліджень, економічна ефективність виноградарства у розрахунку на одиницю площі у світі в 10 разів вище, ніж при вирощуванні польових культур, а в деяких розвинених виноградарських країнах – у 15–20 разів. У порівнянні з вирощуванням овочів чистий дохід також вище у два-три рази.

Рівень рентабельності виробництва винограду у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах в останні роки також коливався на рівні 60–90% і значно перевищує рентабельність виробництва інших сільгоспкультур. Результати проведеного аналізу свідчать, що на підприємствах, які мають площі виноградників більше 350 га, навіть при існуючій урожайності, виробництво є прибутковим (враховуючи нормативний рівень витрат, виробництво винограду ефективно при урожайності не менш ніж 5 т/га). В цих умовах вирощування столового винограду має значну перспективу, тому що у порівнянні з технічним виноградом його виробництво характеризується високою рентабельністю і за умови чіткої організації науково-обґрунтованого конвеєру дозволяє проводити відвантаження продукції з поля протягом трьох-чотирьох місяців. Однак, незважаючи на це, обсяги виробництва винограду в країні залишаються низькими.

Серед головних чинників низької зацікавленості агропідприємств у виробництві винограду необхідно зазначити значні витрати ручної праці при вирощуванні винограду. Виноградарство є трудомісткою галуззю рослинництва (майже 40% собівартості займають витрати на заробітну плату і відрахування до єдиного соціального фонду) [10]. Так, на 1 га плодоносних насаджень столових і технічних сортів витрати механізованої праці у виробничому циклі досягають 26–30 людино-годин, а ручної – 600–1000 людино-годин. Крім цього, на збільшення обсягів виробництва винограду негативно впливає низька продуктивність насаджень, щорічне зростання виробничих витрат по догляду за виноградниками (ці витрати, в розрахунку на 1 ц, збільшились з 44,57 грн. у 2000 р. до 156,6 грн. у 2014 р.). В теперішніх умовах, коли вартість всіх видів ресурсів, що застосовуються при виробництві цього продукту, збільшується, виноградарство як вид діяльності знаходиться в стані стагнації та регресу, особливо в агропідприємствах з широким профілем виробництва.

Висновки. Державна підтримка галузей виноградарства на сьогодні є недієздатною, такою, що підриває продовольчу безпеку країни. Основними проблемами існуючого стану галузі є:

1. Неврегульованість земельних відносин та землекористування, складності щодо юридичного та технічного оформлення права довгострокової оренди землі під виноградниками, формування ринку земель сільськогосподарського призначення.

2. Низький техніко-технологічний рівень виробництва, відсутність державної підтримки виноградарства щодо забезпечення розвитку його конкурентоспроможності.

3. Низька продуктивність виноградників, яка зумовлена високою долею старих та зріждених виноградних насаджень, високим рівнем витрат ручної праці, що підвищує собівартість і знижує конкурентоздатність вітчизняного винограду та вітчизняної виноробної продукції.

4. Значні складності в отриманні фінансових ресурсів для розвитку виноградарства на довгостроковий період з урахуванням терміну окупності інвестицій.

5. Втрата закладів селекційної роботи, що призводить до закладення насаджень низьких селекційних категорій, до невідповідності сортового складу виноградних насаджень вимогам та потребам виноробства та споживачів, втрата системи розплідників саджанців винограду.

6. Низька конкурентоспроможність галузі, що обумовлено низьким рівнем розвитку інфраструктури ринку винограду, відсутністю диверсифікації каналів реалізації та захисту ринку від імпоротної продукції.

7. Неконкурентоспроможність обслуговуючих галузей виноградарства (виробництво сільгосптехніки, засобів захисту рослин, освіта тощо).

8. Значне зростання частки імпоротної продукції на вітчизняному ринку винограду, невідповідність обсягів виробництва столового вино-

граду потребам населення, винограду технічних сортів потребам виноробства, яке орієнтовано на попит на внутрішньому та зовнішньому ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Экономические проблемы виноградарства и виноделия / Б.В. Буркинский, И.Н. Агеева, А.А.Бревнов [и др.] ; под ред. Б.В. Буркинского. – О. : Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2007. – 216 с.
2. Иванченко В.И. Состояние виноградарства и повышение его эффективности для производства конкурентной винодельческой продукции / В.И. Иванченко, И.Г. Матчина // Виноградарство и виноделие. – 2009. – № 3. – С. 7–9 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Chem_Biol/Magarach/2009_3/mv_7-9.pdf.
3. Осипов В., Осипова Л. Виноградарство та виноробство України. Сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку / В. Осипов, Л. Осипова // Економіст. – 2015. – № 5. – С. 28–31.
4. Матчина И.Г. Виноградарство как основа отечественного виноделия / И.Г. Матчина, Д.Б. Волынкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Плачков И. В Украине есть большой потенциал для развития виноделия / И. Плачков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.souz-inform.com.ua/index.php?language=rus&menu=schedule/2204200000_Vino_vinograd.
6. Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року / Міністерство аграрної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua/page/?7531>.
7. Виноградний кадастр України / Мінагрополітики, УААН, Центр родючості. – К., 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>.
8. Статистичний щорічник України за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Король О. Куди рухається українське виноградарство / О. Король [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wineofukraine.com/index.php/451-movement-ukrainian-viticulture.html>.
10. Рынок виноделия Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://wineofukraine.com/index.php/447-produce-wine-minimum.html>.